

ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI OKTATÓK TANÁRI MINŐSÉGÉNEK MEGÍTÉLÉSE

PERCEPTION OF LECTURERS AND SEMINAR CONDUCTORS TEACHING QUALITIES

KATONA-KIS VIKTÓRIA ügyvivő szakértő
Óbudai Egyetem, Intézményfejlesztési Főigazgatóság

ABSTRACT

The research is examining opinions from students about teaching qualities. Earlier studies and literatures revealed many traits that can influence the judgement of a particular teacher. However, they did not examine the differences that can appear between seminar conductors and lecturers in a social space where students experience teaching qualities. We can assume that each mentioned groups of teachers establish different relationships with the students due to the distinct group numbers and working methods. Below I will present the research results where the characteristics of the seminar conductors get compared to the characteristics of the teachers who the students could meet during the lectures of their university study. The students' opinion is relevant in the aspect of teaching qualities, therefore the research is also based on questionnaire of student opinions made among the undergraduates of Óbuda University, with the help of higher-grade full time training students.

1. Bevezetés

A kutatás a tanári minőség hallgatói megítélését vizsgálja, melynek keretében egyrészt igyekszik kvantifikálni a tanári minőség különböző dimenzióit, másrészt azonban a változók segítségével az értékelt tanárok egyszerű, bináris értékelésére is sor kerül a tanulmányban.

A tanári minőség indikátorainak vizsgálatával már számos korábbi kutatás is foglalkozott, azonban nem vizsgálták, hogy a gyakorlatvezető oktatók és az előadók között milyen különbségek alakulhatnak ki abban a szociális térben, melyben a hallgatók érzékelik a tanári minőséget. Feltételezhető, hogy a két oktatói csoport különböző kapcsolati viszonyt alakít ki a hallgatókkal, az eltérő csoportlétszámból és munkamódszerből adódóan. A tanulmányban bemutatom azokat a kutatási eredményeket, amelyben összehasonlítottam a gyakorlatvezető oktatók jellemzőit azoknak az oktatóknak a jellemzőivel, akikkel a hallgatók előadás keretében találkozhattak egyetemi tanulmányaik során. A tanári minőség vizsgálatának szem-

pontjából meghatározó a diákok véleménye, így a kutatás módszere is diákvéleményeken alapuló kérdőíves megkérdezés, amely az Óbudai Egyetem hallgatóinak körében valósult meg felsőbb éves, nappali tagozatos hallgatók bevonásával.

2. Szakirodalmi háttér – pedagóguskutatások, tanári minőség

A pedagógiai kutatásokkal kapcsolatos szakirodalmak több nagyobb irányzatba sorolhatók. Kezdetben a pedagógusok személyisége foglalkoztatta a kutatókat, igyekeztek meghatározni azokat a tulajdonságokat, amelyek segítségével jó tanár válhat valakiből. Többek között ilyen jellemzőnek tekintette az 1930-as években Hart az igazságos, elfogulatlan értékelést, a türelmet és megértést, valamint a vidám és barátságos megnyilvánulásokat a tanárok részéről (Falus, 2004). A tulajdonságokat vizsgáló kutatások még napjainkban is fellelhetők, azonban eredményesség szempontjából ezekkel a kapcsolat nem igazolt (Szivák, 2002).

A továbbiakban a kutatások fókuszába a tanárok gyakorlati tevékenysége került, melyet igyekeztek számszerűsíthető formába alakítani a megfigyelők. Ebben az időszakban jellemzőek voltak az osztálytermi megfigyelésen alapuló kutatások, azonban ekkor sem sikerült igazán megragadniuk a tulajdonságok és tevékenységek mögött meghúzódó gondolatokat és folyamatokat. Így a későbbi irányzatok – például a konstruktivista pedagógiai irányzat, vagy a kognitív pszichológia – ebben az irányban kezdek vizsgálni. Fontos állomás volt a döntéshozatal tanulmányozása, valamint különböző komplex modellek (Snow-modell, Smith-modell) létrehozása.

A későbbiekben inkább a tanári tudás került a középpontba, amelyet több kategóriába soroltak: pedagógiai, szaktárgyi, pedagógiai tartalmi tudás. (Falus, 2004). A sémák vizsgálata is fontossá vált, különösen a tanárrá válás folyamatának kutatásában (Szivák, 1999), valamint a sémaelmélet is segített a pedagógiai szituációk mögött meghúzódó döntések megértésében (Falus, 2001). Kiemelt figyelmet fordítottak a pályakezdő szakaszra, a pályaidentitás kialakulásának állomásaira (Ritókne, 1986). A pedagógusok gondolkodásának vizsgálata során szintén figyelmet kapott a „beliefs” fogalma, melyet egyfajta nézetrendszerként értelmezhetünk. Ez a fogalom a tanári minőség kérdésének szempontjából is kiemelkedő jelentőséggel bír, hiszen befolyásolja azt. Ezek a nézetek alapulhatnak személyes, vagy képzési tapasztalatokon, valamint saját oktatási gyakorlatokon is (Falus, 2001). A 90-es évektől a fókuszba a reflektív gondolkodás került akár a tanárok tekintetében (Schön, 1983), akár a reflexiók kollegiális szintjén (Szivák, 2003).

A tanári minőség kérdése – az, hogy mitől válik valakiből jó tanár – szintén régóta foglalkoztatja a kutatókat. Már igen korán, 1597-ben a piarista rend irányvonalakat jelölt ki tanárai számára: egészség és örömteli munkavégzés. 1969-ben egy tanulmányban a jó tanárok tekintetében már alátámasztást nyert a segítőkészség, a humor és az emberségesség fontossága (Hamachek, 1969). Később a tanárt, mint érett személyiséget körvonalzták (Allport, 1980), Clark pedig diákvéleményeken

alapuló kutatása során a diákok megismerését, tiszteletét, a bátorítást és vezetést emelte ki a tanári erények sorából (Clark, 1990). Később Rogers a személyes kapcsolatok fontosságát helyezte előtérbe (Rogers, 2006).

A tanári minőséggel kapcsolatos kutatások napjainkban is igen jelentős szerepet kapnak, azonban érdemes figyelembe venni azokat az elemeket is, amelyek folyamatosan változnak attól függően, hogy az adott tanár éppen melyik osztályban/csoportban tanít, hiszen az adott körben, szituációban kialakult szociális tér is eltérő lesz. Az információk átadásán túl nyilvánvalóan sokkal összetettebb, nehezebben mérhető elemek is befolyásolják a tanári minőséget, ilyen lehet például az érzelmi elfogadás, a személyiségjegyek, vagy a kapcsolati, asszociációs elemek alakulása (Suplicz, 2012). A tanári minőség kérdésének fontosságát szintén mutatja, hogy a pedagógusok minősítési rendszerében is számos területen megjelennek különböző vizsgálandó kompetenciacsoportok és indikátorlisták, amelyek segítik a minősítés kialakítását.

3. Kutatásmódszertan

A kutatás folyamata a klasszikus kutatási terv állomásait járta be. A tanári minőség szempontjából meghatározó a diákok véleménye - korábbi kutatásokban is megjelent az a feltételezés, hogy a tanári minőség indikátorai igazán a tanár-diák kapcsolati felületen vizsgálhatók leghatékonyabban (Suplicz, 2012) - így jelen kutatás módszere is diákvéleményeken alapuló kérdőíves megkérdezés volt. A kérdőív egyaránt tartalmazott nyitott és zárt rendszerű kérdéseket. Ez utóbbiak biztosították az összehasonlíthatóság objektivitását, többségében skálázható és alternatív zárt kérdések formájában. A kérdéseket Suplicz 2012-es kutatására alapozva magam fogalmaztam meg oly módon, hogy a későbbiekben lehetővé tegyék a „jó”, illetve „rossz” tanár értékelített minősítés alkalmazását is a diákvélemények sarkított tükrözésével.

A kérdőív összesen 42 kérdést vonultatott fel, melyek feldolgozását a papír alapú megkérdezést követően Excel program segítségével végeztem el. A felmérés lebonyolítására 2014 februárjában és márciusában került sor az Óbudai Egyetem valamennyi karának (BGK, KGK, KVK, NIK, RKK) bevonásával. A megkérdezés az egyetem nappali tagozatos, felsőbb éves hallgatóinak körében valósult meg. A kérdőívet összesen 195 fő töltötte ki, az egyetem képzési profiljából adódóan 158 férfi és 37 nő, ami megközelítően reprezentatív nemi eloszlásnak tekinthető az intézmény esetében. A hallgatók által választott gyakorlati és elméleti oktatók esetén a válaszok alapján az elemszámok eltérést mutattak, így az eredmények értékelésekor ezt figyelembe véve, az eltérések szemléltetésére százalékos arányt mutató grafikonokat alkalmaztam.

4. Kutatási eredmények

A kérdőív kitöltésekor arra kértem a hallgatókat, hogy egyetemi tanulmányaikra fókuszálva válasszák ki az általuk legjobbnak, illetve legrosszabbnak ítélt oktatóikat, majd rájuk vetítve válaszoljanak az egyes kérdésekre. A kérdőív kitöltése során a tanári minőség a különböző munkamódszerek esetén (előadás, gyakorlat, mindkettő) ugyanazzal az általam fontosnak tartott és a szakirodalom szerint releváns 23 indikátorral volt jellemezhető, melyek a következők voltak:

- Személyiség értékei / hibái
- Pedagógia erények / hibák
- Érzelmi elfogadás / elutasítás
- Humor
- Szaktudás
- Választott oktatók gondolataiban található okos és használható elemek alakulása
- Tananyag érthetősége
- Oktatói szerepértelmezés alakulása
- Az oktató kedvéért a tantárgyba fektetett többletenergia alakulása
- Hogyan befolyásolta a teljesítményt adott tárgyból az oktató
- Érdemjegyek alakulása az oktatók tárgyai esetén
- Tisztelet háttéré
- Órák látogatásának okai
- Oktatók kiegyensúlyozottságának alakulása
- Mennyire kedvelték a hallgatók az oktatót
- Mennyire kedvelte az oktató a hallgatókat
- Oktatókba vetett hallgatói bizalom alakulása
- Hallgatókkal való kapcsolattartás minősége
- A hallgatói csoporttal kapcsolatos érzések kimutatása
- Problémakezelés rugalmassága
- Hallgatókkal való kapcsolat alakulása
- Oktatói optimizmus
- Hallgatók véleményének fontossága

Az indikátorokat végigtekintve számos ponton volt eltérés tapasztalható az egyes oktatói csoportok között, azonban voltak olyan jellemzők is, amelyek nem mutattak jelentős különbségeket. Ilyenek voltak például: az oktatói szerepértelmezés alakulása, a humor, a választott oktatók gondolataiban található okos és használható elemek alakulása, vagy a tisztelet háttérének kérdése. Az egyes oktatói csoportok érthetőségének megítélésében sem mutatkozott számottevő különbség, azonban a gyakorlatban az érdemjegyek alakulásában már igen. A legjobbnak és legrosszabbnak választott oktatók esetén az érdemjegyek átlagos alakulásában több, mint egy egész jegynyi eltérés mutatkozott (3,72; 2,41) a legjobbnak választott oktatók tantárgyai javára. Az alcsoportokat tekintve a legjobb eredményeket

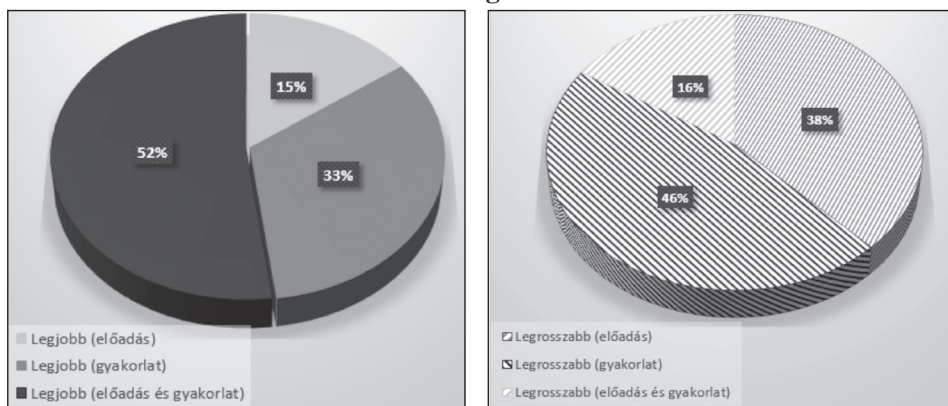
átlagosan a gyakorlati oktatók tárgyai kapcsán érték el a hallgatók (4,05), őket követték az előadók (3,93), végül azok az oktatók, akikkel a hallgatók mindkét szituációban találkozhattak (3,42). Ez utóbbi csoportban a legrosszabbnak választott oktatók esetén volt a legjobb a válaszadó hallgatók átlagos eredménye (2,62), majd őket követték az előadók (2,45), végül a gyakorlatvezetők csoportja (2,34).

Jelentős különbségek alakultak ki a hallgatók válaszai nyomán a legjobbnak, illetve legrosszabbnak választott oktatók munkamódszerek szerinti eloszlása tekintetében.

Az egyes számú ábra bal felén jól látszik, hogy a választott oktatók esetében a hallgatók több mint fele (52%) olyan oktatót ítélte a legjobbnak, akivel előadáson és gyakorlaton egyaránt volt alkalma találkozni tanulmányai során. Őket követték a gyakorlati oktatók (33%), majd az előadók (15%). Jobb oldalon a legrosszabbnak választott oktatók megoszlásában már más véleményen voltak a megkérdezettek. Legtöbb esetben (46%) olyan oktatót választottak legrosszabbnak, akivel gyakorlati keretek között találkoztak, majd az előadók jelentek meg (38%), végül legkisebb arányban (16%) azok az oktatók, akikkel elméleti és gyakorlati keretek között is találkozhattak a hallgatók. Ez utóbbi oktatói csoport legmagasabb arányban képviseltette magát a legjobbnak választott, míg legkisebb arányban a legrosszabbnak választott oktatók között.

1. ábra: A legjobbnak, illetve legrosszabbnak választott oktatók munkamódszer szerinti megoszlása

Figure 1: Distribution of teachers with the best and worst results according to working method

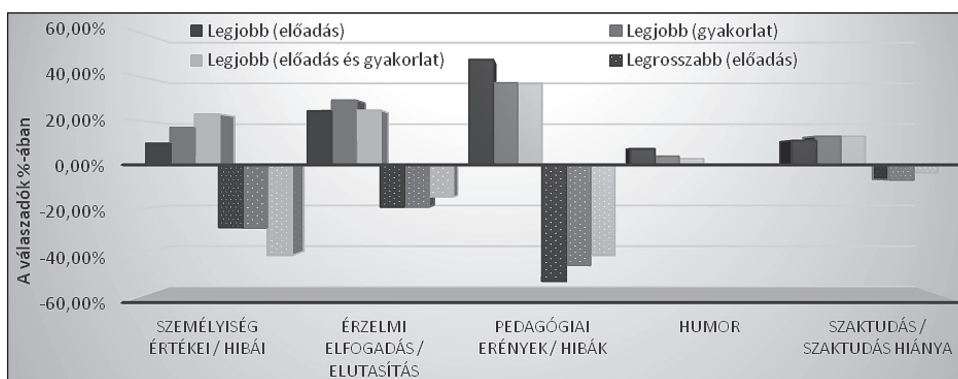
Forrás: saját szerkesztés

A következő nyitott rendszerű kérdésben a hallgatóknak 3-3 tulajdonságot kellett felsorolniuk a választott oktatók kapcsán, amely véleményük szerint az adott oktatót a többiek fölé emelte, illetve ami miatt a legrosszabbnak ítélték. A válaszokat egy korábbi kutatásra alapozva öt csoportba osztottam: személyiség értékei/

hibái, érzelmi elfogadás/elutasítás, pedagógiai erények/hibák, humor/humor hiánya, szaktudás/szaktudás hiányossága (Suplicz, 2012., p59-60). A második ábrán kitűnik, hogy a legjobbnak és a legrosszabbnak választott oktatók esetén is a legnagyobb arányban a pedagógiai elemek jelentek meg a hallgatók válaszaiban. Az előadókat ebben a kérdésben mindkét főcsoportban a legnagyobb arányban jelölték meg (47,56%, 52,60%) a megkérdezett hallgatók. A személyiséggel kapcsolatos vonások tekintetében mindkét főcsoportban azok az oktatók jelentek meg legmagasabb arányban (22,92%, 40,96%), akikkel a hallgatók előadás és gyakorlat keretében is találkoztak. Az érzelmi elfogadás kérdésében jelentősnek mondható különbségek nem alakultak ki, azonban jól látszik, hogy ezek az elemek (segítőkészség, figyelmesség,...) igenis fontosak a hallgatók számára egy adott oktató megítélése kapcsán még akkor is, ha már egyetemi tanulmányaikat végzik.

2. ábra: A legjobbnak, illetve legrosszabbnak választott oktatók jellemzői
Figure 2: The characteristics of teachers with the best and worst results

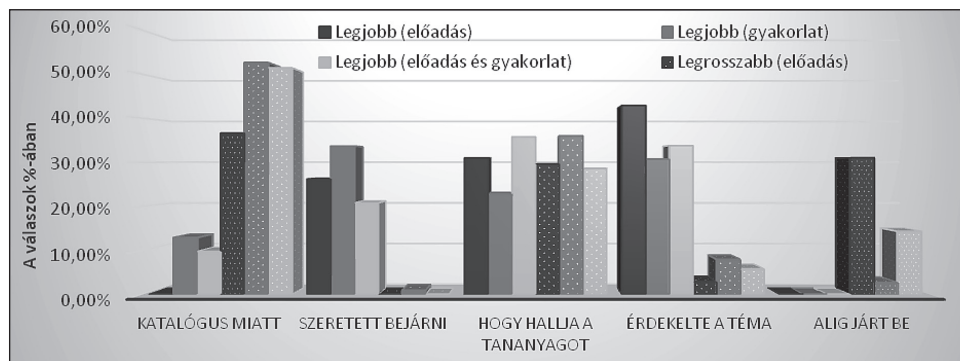

Forrás: saját szerkesztés

Bár az alcsoportok szempontjából jelentős eltérések szintén nem mutatkoztak, mégis kiemelendő a szaktudás kérdése. Általánosnak mondható az a vélekedés, ami szerint a szaktudás az egyetemi oktatók esetében meghatározó elem a tanári minőség tekintetében. A hallgatók válaszai alapján azonban jól látszik, hogy a szaktudás, vagy annak hiánya nem szerepel a leghangsúlyosabb elemek között a megítélés szempontjából.

Az órák látogatásának okairól a hallgatók alternatív zárt kérdés keretében adhattak véleményt. A harmadik ábrán látható, hogy a legrosszabbnak választott oktatók esetén az órákra való bejárás fő okaként legnagyobb arányban a „katalógus miatt” válaszlehetőséget jelölték meg a hallgatók mind az előadók, a gyakorlatvezetők, mind azon oktatók esetében, akikkel mindkét típusú foglalkozáson találkozhattak.

3. ábra: Az órák látogatásának okai a választott oktatók esetén
Figure 3: Causes of course attendance in case of chosen teachers

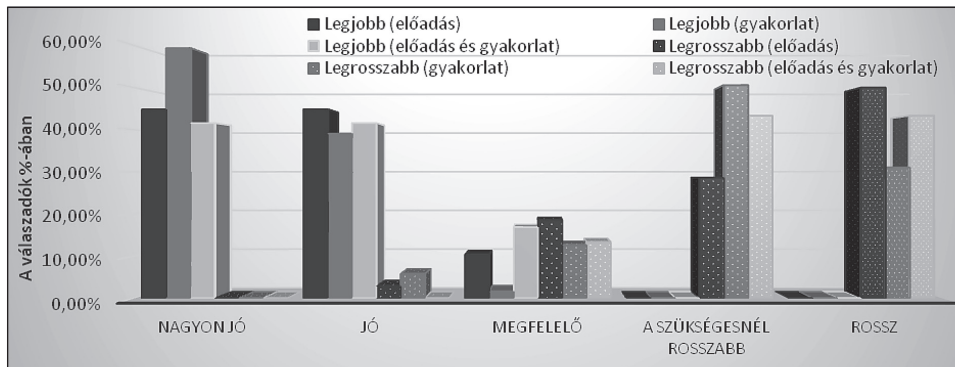
Forrás: saját szerkesztés

Érdekes eredmény, hogy a katalógus miatti megjelenés a legjobbnak választott előadók esetében nem jellemző óralátogatási ok, a hallgatók inkább azért jártak az előadásaira, mert érdekelték őket a téma (42,86%). További érdekesség, hogy a „szeretett bejárni” válaszlehetőséget leginkább csak a legjobbnak választott oktatók esetén választották a hallgatók, a csoporton belül is legnagyobb arányban (33,66%) a gyakorlatvezetők esetében. A legjobbnak választott oktatók érdeklődést keltő hatása többszöröse a legrosszabbnak választott oktatókéénak, hasonló a helyzet az órára való bejárás pozitív érzelmi viszonyulásának kérdésében is.

A hallgatók számára fontos tényező, hogy milyen kapcsolatot tudnak kialakítani az oktatókkal a közös munka során. A negyedik ábrán jól látszik a legjobbnak választott gyakorlatvezetők előnye ebben a kérdésben. A „nagyon jó”-nak ítélt kapcsolat válaszlehetőségét az ő esetükben választották legnagyobb arányban (59,38%) a megkérdezett hallgatók, míg a legrosszabbnak választott oktatók között ők szerepelnek legkisebb arányban (31,03%) a „rossz” válaszlehetőség tekintetében.

A kérdőív számos kapcsolati, érzelmi elemmel összefüggő kérdést tartalmazott. A már említetteken túl például véleményt mondhattak a megkérdezett hallgatók arról, hogy mennyire kedvelték az adott oktatót, illetve hogy érezték, az adott oktató mennyire kedvelte őket. Mindkét esetben a legjobbnak választott gyakorlati oktatók emelkedtek ki a vizsgált oktatói csoportok között. További érdekesség, hogy a legjobbnak választott oktatók esetén úgy érezték a hallgatók, hogy átlagosan (öt fokozatú skálán a kategóriák súlyozott átlagában) ők kedvelték jobban (4,21) a választott oktatót, mint fordítva (3,54). A legrosszabbnak választott oktatók esetén viszont pont ellentétesen alakultak az eredmények, hiszen a hallgatók úgy gondolták, hogy a választott oktató kedvelte őket jobban átlagosan (1,92), mint amennyire ők kedvelték az oktatót (1,47).

4. ábra: A választott oktatók hallgatókkal való kapcsolatának alakulása
Figure 4: Development of relations with chosen teachers

Forrás: saját szerkesztés

Abban a kérdésben, hogy a hallgatók véleménye mennyire számított a közös munka során, a megkérdezettek válaszai alapján szintén a választott gyakorlati oktatók emelkedtek ki az alcsoportok között. Az oktató csoporttal kapcsolatos érzelmi kimutatásának mértékére adott válaszok például igen vegyes képet mutattak, azonban a kérdés nem tért ki ezen érzések irányára, amely természetesen lehet pozitív, de akár negatív is. Az oktató által kimutatott érzések iránya pedig jelentősen befolyásolhatja a hallgatókban ennek nyomán kialakuló érzéseket, gondolatokat is.

Összegzés

A kutatás megkezdése előtt körvonalazott feltételezés, mely szerint a vizsgált oktatói csoportok (előadók, gyakorlatvezetők, előadók és gyakorlatvezetők) különböző kapcsolati viszonyt alakítanak ki a hallgatókkal, alátámasztást nyert. Ennek legfőbb okai az eltérő csoportlétszámban és a munkamódszerek különbözőségében gyökereznek. A kutatás kitért számos más tényezőre is és vizsgálta, hogy milyen különbségek alakulhatnak ki abban a szociális térben, melyben a hallgatók érzékelik a tanári minőséget. A legjobbnak választott oktatók esetén például a pedagógiai erények, vagy az érdeklődés felkeltésének kérdésében értek el kiemelkedő eredményeket az előadók, míg az érzelmi, kapcsolati kérdésekben inkább a gyakorlatvezetők vették át a vezető szerepet. Az egyes alcsoportok részletes statisztikai vizsgálatához és az ebből való következtetések levonásához azonban jelentősen bővítésre szorul a megkérdezettek köre a későbbiekben.

Az azonban elmondható, hogy a tanári minőség ezen indikátorai csak nehezen alakíthatók, mégis már jelentőségük felismerése az egyes elméleti vagy gyakorlati szituációkban pozitív eredményeket mozgíthat elő. A kutatás az egyetemi oktatók csoportjaira terjedt ki, ami kevésbé kutatott terület, mégis az eredmények alapján látható, hogy a felsőoktatásban is fontosak a hallgatók számára például a kapcsó-

lati, érzelmi elemek, vagy a pedagógiai erények az egyes oktatók megítélésekor. Ezek a tapasztalatok beépíthetők és felhasználhatók akár a tanárképzésben, vagy a mentorképzés területén, akár gyakorlati mentorálási folyamatban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Allport, Gordon W. (1980): A személyiség alakulása. Gondolat, Budapest.
- Clark, Christopher M. (1990): A jó tanár. Fizikai szemle. XL. évfolyam. 9. szám. pp. 262-267.
- Falus Iván (2001): Gondolkodás és cselekvés a pedagógus tevékenységében. In. Báthory Zoltán – Falus Iván szerk. (2001): Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Osiris Kiadó, Budapest. pp. 213-234. o.
- Falus Iván (szerk., 2004): Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Hamachek, Don (1969): Characteristics of Good Teachers and Implications for Teacher Education. The Phi Delta Kappan. 50. 6. pp. 341-345.
- Ritóók Pálné (1986): Személyiség és pályaválasztás. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.
- Rogers, Carl R. (2006): Valakivé válni. Edge 2000 Kiadó, Budapest.
- Schön, Donald A. (1983): The reflective practitioner. How professionals think in action. Temple Smith, London.
- Sántha Kálmán (2006): Történeti áttekintés a 20. századi pedagóguskutatásokról. Neveléstörténet. 1-2. szám. http://www.kodolanyi.hu/nevelestortenet/?act=menu_tart&rovat_mod=archiv&e-id=33&rid=2&id=191 Adatok letöltve: 2015 szeptember.
- Suplicz Sándor (2012): Tanárok pszichológiai jellemzői diákszemmel. PhD doktori értekezés. Debreceni Egyetem.
- Suplicz Sándor – Katona-Kis Viktória (2014): A szakmai tanári minőség indikátorainak vizsgálata. In. Tóth Péter – Ősz Rita – Várszegi Ágnes szerk. (2014): Pedagógusképzés – személyiségformálás, érték közvetítés, értékteremtés. IV. Trefort Ágoston Szakmai Tanárképzési Konferencia Tanulmánykötet. pp. 39-48.
- Szivák Judit (1999): A kezdő pedagógus. Iskolakultúra. 4. szám. pp. 3-13.
- Szivák Judit (2002): A pedagógusok gondolkodásának kutatási módszerei. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Szivák Judit (2003): A reflektív gondolkodás fejlesztése. Gondolat Kiadói Kör, Books is Print, Budapest.

